

МЕТОДИКИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто поняття та особливості кредитування в діяльності підприємства. Проаналізовано основні методи оцінки кредитоспроможності.

Ключові слова: *кредит, принципи кредитування, ефективність кредитування, кредитоспроможність, методи оцінки, оцінювання кредитоспроможності.*

Abstract

The concepts and features of lending in the enterprise are considered. The main methods of assessing creditworthiness are analyzed.

Keywords: *credit, lending principles, lending efficiency, creditworthiness, evaluation method, creditworthiness assessment.*

Вступ

Для забезпечення ефективної підприємницької діяльності будь-якому підприємству потрібна достатня кількість капіталу. В умовах ринкової економіки та загальної кризи у країні власних коштів зазвичай не вистачає для забезпечення діяльності, тому велику роль відіграє залучений капітал, який допомагає розвиватися господарюючим суб'єктом. Зважаючи на військовий стан, суттєві руйнування економіки внаслідок війни, підприємствам складніше залучати кошти. Поширеною складовою залученого капіталу є банківський кредит. Отже, зростає актуальність дослідження сучасних та вдосконалення наявних методів оцінювання кредитоспроможності.

Питання, пов'язані із сутністю кредиту в діяльності підприємств та методів оцінювання кредитоспроможності, досліджувались такими вченими як: О. В. Гасій та В. І. Клименко [1], І. І. Пасінович та В. О. Дмитрук [2], В. В. Галасюк [3], Панченко О. М [4], О. Дзюблюк [5].

Метою роботи є систематизація методів оцінки кредитоспроможності.

Результати дослідження

В економічній системі України важливою складовою є кредит та кредитні зв'язки. Кредитування напряму пов'язана з потребами розвитку виробництва.

Умови діяльності сучасної економічної системи будь-якої країни, які базується на ринкових засадах, розкривають ключову роль кредиту і кредитних відносин у всьому комплексі господарських зв'язків та механізмі взаємодії економічних агентів як учасників розширеного відновлювання. Незважаючи на кризові явища, які супроводжують діяльність фінансового сектора та поширюють негативний вплив на всю світову економіку, роль кредитних відносин як основи забезпечення неперервності відтворювального процесу залишається беззмінно високою навіть незважаючи на те, що саме їх нераціональна організація банківськими та іншими кредитними установами стала першопричиною світової фінансової кризи.

Науковці постійно приковують свою увагу до аналізу сутності кредитоспроможності та методик її оцінки, адже зміна певних ситуацій в сфері кредитування вимагає періодичного перегляду підходів до її оцінки.

О. В. Гасій, В. І. Клименко обґрунтовують, що розвиток кредитної банківської діяльності є важливою складовою стабілізації національної економіки, і на основі оцінки інституціонального складу банківської системи України доводять необхідність створення передумов формування законодавчої бази щодо її розширення за рахунок нових видів банків регіонального значення [1].

І. І. Пасінович та В. О. Дмитрук вважають, що на регіональному рівні слід розробляти механізми стимулювання як банків щодо кредитування корпоративних клієнтів, так і самих господарюючих суб'єктів залучати кредитні ресурси під конкретні інвестиційні й інноваційні програми [2].

У статті В. Галасюка під кредитоспроможністю розуміється здатність позичальника в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності [3].

Загалом у сучасній науковій літературі під кредитоспроможністю позичальника банку в широкому значенні прийнято розуміти наявність у позичальника передумов для отримання й ефективного використання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором терміни. Кредитоспроможність буває двох видів – поточна й інвестиційна [6].

У вузькому розумінні кредитоспроможність підприємства – це комплексна характеристика, представлена фінансовими та не фінансовими, кількісними й якісними показниками, що дозволяють оцінити його здатність ефективно використати позику, а також можливість і готовність своєчасно та в повному обсязі виконати свої зобов'язання перед кредиторами в майбутньому.

Більшість методик оцінки кредитоспроможності фокусуються на кількісних показниках, що дозволяють автоматизувати процедуру її оцінки. Адже комплексна оцінка конкурентоспроможності, хоча й містить значну кількість інформації, використовується дуже рідко через труднощі її обробки. До основних методів оцінки кредитоспроможності відносять метод фінансових коефіцієнтів, аналізу грошового потоку, аналізу ділового ризику [7], що доповнюють один одного.

В своїй роботі Панченко О. М. зазначив, що такі науковці як Т. Г. Шешукова та М. В. Бикова під кредитоспроможністю розуміють правомочність отримання в теперішньому, можливість ефективного використання, а також готовність і можливість повернення позичених коштів кредитору в майбутньому в установлених формах, термінах і обсягах з урахуванням плати за використання запозичених коштів [4].

Основою оцінки кредитоспроможності є система фінансових коефіцієнтів, які визначаються за балансовими формами [8]. Дані коефіцієнти поділяються на такі групи: коефіцієнти ліквідності; коефіцієнти ефективності; коефіцієнти фінансового левериджу; коефіцієнти прибутковості; коефіцієнти обслуговування боргу. Для визначення кредитоспроможності крім фінансових коефіцієнтів використовуються ще й інші, такі як коефіцієнти ділової активності, фінансової стійкості, рентабельності тощо.

Згідно з Положенням «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [9] банк здійснює оцінку фінансового стану боржника – юридичної особи з установленою в пункті 48 розділу IV Положення періодичністю, але не пізніше, ніж протягом трьох наступних календарних місяців після подання боржником – юридичною особою фінансової звітності відповідно до законодавства України. Банк виконує оцінку фінансового стану боржника – юридичної особи шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника.

Метод грошового потоку, що певною мірою використовується у вищезазначеному Положенні, відрізняється від методу оцінки кредитоспроможності та має переваги, адже дозволяє:

- порівняти інтенсивність інвестиційної та фінансової діяльності, що дає можливість оцінити перспективи його розвитку та стійкості;
- оцінити величину позитивного сальдо грошового потоку за певний період і зробити висновки щодо спроможності позичальника «зібрати» необхідну суму грошових коштів до настання терміну погашення кредиту та відсотків;
- визначити оптимальний термін кредитного договору на основі інтенсивності прогнозованих грошових потоків позичальника.

Підходи до оцінки кредитного ризику, що зазначені в даному Положенні, дозволять банкам більш реалістично підходити до його оцінки та збільшити свою фінансову стійкість, розширити кредитування та покращити якість оцінки кредитоспроможності.

Аналіз кредитоспроможності позичальників – це один із методів мінімізації кредитного ризику банку.

Методика оцінки кредитоспроможності позичальника, яку розробив О. Дзюблук, заслуговує чималої уваги. З точки зору автора, необхідно розширити склад фінансових коефіцієнтів, що використовуються банком для аналізу кредитоспроможності позичальника, передусім у плані достатньої оцінки фінансової стійкості та ефективності господарської діяльності. Для повнішої характеристики фінансового стану підприємства з погляду оцінювання банком структури між різними джерелами грошових ресурсів клієнта та їх впливу на рівень кредитного ризику автор даної методики запропонував ввести до числа показників фінансової стійкості такі коефіцієнти: власності, залучених коштів, мобільності оборотних коштів, оборотного капіталу. Дзюблук вважав, що загальна сукупність

коефіцієнтів, яка відображає економічну ефективність діяльності позичальника і котру доречно використовувати при аналізі кредитоспроможності суб'єкта, класифікується за показниками, які характеризують ключові результати діяльності підприємства: 1) рентабельність; 2) оборотність капіталу; 3) виробничий потенціал [5].

Отже, задля того, щоб визначити кредитоспроможність підприємства, слід проаналізувати:

- рентабельність;
- ліквідність;
- фінансову стійкість.

Формула розрахунку рентабельності активів виглядає так [10; 13]:

$$Pa = \frac{\text{ЧП}}{\bar{A}} \times 100\%, \quad (1.1)$$

де ЧП – чистий прибуток підприємства;

\bar{A} – середня величина активів підприємства.

Для того щоб знайти ліквідність потрібно скористатись даною формулою [10]:

$$L = \frac{O}{\text{ПЗ}}, \quad (1.2)$$

де O – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

За допомогою формули (1.3) визначається фінансова стійкість [10]:

$$\Phi C = \frac{\text{ВК} + \text{ДЗ}}{\text{СП}}, \quad (1.3)$$

де ВК – власний капітал;

ДЗ – довгострокові зобов'язання;

СП – сума пасивів.

Формула (1.4) допомагає зйти робочий капітал [11]:

$$PK = PA - \text{ПЗ}, \quad (1.4)$$

де ПА – поточні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Коефіцієнт заборгованості рахуємо за формулою (1.5) [11]:

$$K3 = \frac{\text{ПЗ}}{\text{ВК}}, \quad (1.5)$$

де ПЗ – поточні зобов'язання;

ВК – власний капітал.

Для оцінки кредитоспроможності клієнтів, в країнах з розвинутою ринковою економікою застосовують методики: правило “5С”, CAMELS, CAMPARI, COPF, PARSER, PARTS та інші. Кожна методика побудована таким чином, що перші букви самої назви методики відображають систему аналізу фінансового стану позичальника. На основі кожного розділу аналізу складають листи-опитування, відповіді на які оцінюються у балах. Загальна сума отриманих балів переводиться у відповідний клас позичальника: позичальники надійні, позичальники з мінімальним, середнім або високим ризиком [12]. Головним недоліком даних комплексних методик є їх орієнтація здебільшого на якісні чинники а також той факт, що дані моделі побудовані на основі експертних висновків та в окремих випадках можуть мати суб'єктивний характер.

ВИСНОВКИ

Систематизація існуючих підходів оказала, кредитоспроможність – це насамперед здатність підприємства вчасно сплатити заборгованість та в повному її обсязі. За допомогою оцінки кредитоспроможності, банк може оцінити фінансовий стан та робити свій вибір щодо кредитування підприємства.

Розглянуто основні методичні підходи до оцінки рівня кредитоспроможності підприємства. Кожна модель має якісь недоліки. Головним недоліком комплексних методик є їх орієнтація здебільшого на якісні чинники а також той факт, що дані моделі побудовані на основі експертних висновків та в окремих випадках можуть мати суб'єктивний характер. Аналіз динаміки фінансових коефіцієнтів є недостатнім для повної оцінки кредитоспроможності позичальника. Для подолання вузької спрямованості стандартних методів необхідно врахувати якісні чинники для формування судження

банку (розглядаються при аналізі окремо або визначають середнє значення). Аналіз усієї сукупності фінансових коефіцієнтів за вимогами Національного банку України є досить складним та розгорнутим завданням, тому він не відповідає простоті та швидкості даної оцінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617>
2. Пасінович І. І., Дмитрук В. О. Кредитування реального сектору економіки регіону: стан, проблеми, перспективи. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2019. Вип. 3. С. 42–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2019_3_9
3. Галасюк В. Оцінка кредитоспроможності позичальників – що оцінюємо? URL: <https://galasyuk.com/wp-content/uploads/2017/12/credit1.pdf>
4. Панченко О. М. Оцінка кредитоспроможності в системі внутрішнього контролю підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 11.
5. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки: моногр.: Поліграфкнига, 2000. С. 512
6. Луцяк В. В. Життєвий цикл малого виробничого підприємства: Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2016. Т. 21, № 4. С. 45–52.
7. Бержанір І. А., Кірдан О. П., Станіславчук Н. О. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів підприємства. Економічні горизонти. 2018. № 4. С. 48–56
8. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Положення // Постанова Правління Національного банку України : від 25.01.2012 р. № 23 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12#Text>
9. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанови Правління НБУ № 351 від 30.06.2016 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/page>
10. Мартиненко В.П. Оцінка управління процесом формування прибутковості суб'єкта господарювання. Інфраструктура ринку. 2018. Випуск 17. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/29.pdf
11. Тютюнник Ю.М. Формування методики факторного аналізу показників фінансової стійкості аграрних підприємств. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/formuvannya-metodiki-faktornogo-analizu-pokaznikiv-finansovoi-stiykosti-agrarnih-pidpriemstv.html>
12. Зінченко О. А. Узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності категорії “кредитоспроможність”. Економіка. Управління. Інновації. 2013. № 1 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_1_23
13. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця : ВНТУ, 2017. 143 с.

Процишена Софія Василівна – студентка групи МФКД-20Б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний університет, Вінниця, e-mail: protsyshena.05@gmail.com

Науковий керівник: Єпіфанова Ірина Юрївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний університет, Вінниця

Protsyshena Sofia V. - Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National University, Vinnytsia, email: protsyshena.05@gmail.com

Supervisor: Yepifanova Iryna Yu. – Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Finance and Innovation Management Department, Vinnytsia National University, Vinnytsia